

שמעתא עמיקתא

גליון שמי"ג - פרשת בהר - תשע"ה - קהילת הניכי הישיבות, רמות ב' ס

פניני הלכה

כלתה אוונותו אחר שעה רביעית האם חייב להתפלל שחרית

א - תנן (ברכות כו.) תפילת השחר עד חצות ר' יהודה אומר עד ד' שעות.

וכתב הרמב"ם (פ"ג מהלל תפילה ה"א) תפלת השחר מצותה שיתחיל להתפלל עם הנץ החמה, וזמנה עד סוף שעה רביעית שהוא שליש היום. ואם עבר או טעה והתפלל אחר ארבע עד חצות היום יצא ידי חובת תפלה אבל לא יצא ידי חובת תפלה בזמנה.

וכיוצא בכתב הטור (סי' ע"א) דאם עבר והתפלל אחר ד' שעות עד חצות אע"פ שאין לו שכר תפלה בזמנה שכן תפלה מיהא יש לו.

ובביאור דבריהם (שכתבו דאף אם הזיד ועבר והתפלל אחר ד' שעות יצא ידי חובת תפלה, אלא דלא יצא ידי חובת תפלה בזמנה) כתב הב"י (שם) דנראה דס"ל דכי היכי דלא נשוי כ"כ פלוגתא בין ר' יהודה ורבנן, דלר' יהודה אם התפלל אחר ד' שעות לא יחייבין ליה שכר תפילה כלל, ולרבנן מתפלל והולך עד חצות ויהיבי ליה שכר תפלה בזמנה. הילכך ממעטינן בפלוגתייהו דלכו"ע מדי' שעות עד חצות שכר תפלה יהיבי ליה בין שכתב בין הזיד, אלא דלר' יהודה לא יחייב ליה שכר תפלה בזמנה, ולרבנן יהיבי ליה שכר תפלה בזמנה. ולפי"ז בדוקא כתבו הפוסקים עד חצות דמחצות ולמעלה עד זמן המנחה כיון דלאו זמן תפילה הוא כלל אינו מתפלל בשום ענין, ואם התפלל אפטר דברכה לבטלה הוי.

ולדינא העתיק בשו"ע (בסי' פ"ט סי"א) דברי הרמב"ם וכתב - ונמשך זמנה עד סוף ארבע שעות שהוא שליש היום. ואם טעה או עבר והתפלל אחר ארבע שעות עד חצות אע"פ שאין לו שכר תפלה בזמנה שכר תפלה מיהא איכא. וכתב הרמ"א - ואחר חצות אסור להתפלל תפלת שחרית.

ב - והנה בס"י ע"א (סי"א) כתב המחבר - מי שמת לו מת שהוא חייב להתאבל עליו אפי' אינו מוטל עליו לקבורו פטור מק"ש ומתפלה.

ובי"ד סי' שמ"א (סי"ב) כתב - מי שמת לו מת בשבת יאכל במצואים שבת בלא הבדלה ולא יתפלל, ולא בבוקר קודם קבורה. ולאחר הקבורה יתפלל תפלת שחרית אם לא עבר זמנה. אבל תפלת הערב לא יתפלל שכבר עבר זמנה, ולא דמי לשכח ולא התפלל ערבית שמתפלל שחרית שמים, כיון שבלילה לא היה חייב להתפלל.

ויל"ע במי"ש "אם לא עבר זמנה", אם כוונתו לעד ד' שעות דהוא זמן תפלה, דהא המתפלל אחר ד' שעות אין לו שכר תפלה בזמנה. או דכוונתו עד חצות, דהא בד"ע מצ"ל להתפלל עד חצות [משא"כ אחר חצות דאינו מצ"ל להתפלל].

ומצינו במג"א (או"ח סי' ע"א סי"א) שכתב - ונ"ל דקודם חצות יתפלל שחרית כמ"ש סי' פ"ט, אבל ברכות השחר נ"ל דלא יאמר כיון דבשעת חובתו היה פטור כמ"ש בי"ד סי' שמ"א סי"ב לענין הבדלה. ומבואר דס"ל דאע"פ שהמתפלל אחר ד' שעות אין נותנים לו שכר תפלה בזמנה, מי"מ כיון דעדיון זמנה הוא לתת לו שכר תפלה, חשיב שלא עבר זמנה וחייב עדיין להתפלל שחרית. ואכן בפמ"ג (א"א שם) כתב לתמוה על דבריו - לא הבנתו זה, דבסי' פ"ט עד ד' שעות ולאח"כ שכר תפלה בלא בזמנה, וחשיב ליה עדיין לא עבר זמנה, וט"ו ברכות ששחרית דאומרים על סדר ומנהגו של עולם למה לא יאמר אח"כ.

שמעתא אליבא דהלכתא

האם מותר להנמיך האש ביו"ט שלא ישרף התבשיל

א. כיבוי ביו"ט לצורך אוי"ט. ב. כיבוי שריפה. ג. כיבוי שלא יקדיח תבשילו. ד. איסור תורה או דרבנן. ה. כיבוי עי"מ שישאיר גז לבשל עוד ביו"ט. ו. להנמיך האש. ז. בידו להדליק אש אחרת. ח. עי"י גרמא.

א. **כיבוי ביו"ט לצורך אוי"ט** - מבואר בבב"ב (בב) שמתוך הניח בשר על הגחלים ביו"ט, אע"פ שמכבה הגחלים בתחילתו מותר מפני שהוא לצורך אוי"ט. וכ"כ הט"ש"ע (סי' תקד ס"ד). וביאר במ"ב (סי' תקב ס"ד) דשרי בכח"ג כי הכיבוי הוא בשעת תיקון האוכל. ועיי"ש בשו"ע דתנורים שלנו כיון שאי"א לפנות בהם בלא גריפה, מותר לגרפו מהאפר והגחלים, ואע"פ שהוא מכבה, אי"א בלא כן (כי המאכל ישרף) כי זה כמניח בשר על הגחלים, וכן נהגו, ע"כ. מבואר דכיבוי לצורך אוי"ט שרי דוקא כשהכיבוי הוא בשעת תיקון המאכל או כשא"א בלאו הכי מחמת שהמאכל ישרף.

ואיתא בשבת (קלד.) דאין מסניגין את החרדל ביו"ט במסנתג שלו ואין ממתקין אותו בגחלת וכו', והתניא ממתקין אותו בגחלת, לא קשיא כאן בגחלת של מתכת. כאן בגחלת של עץ. ופרש"י בגחלת של עץ אסור דשיך ביה כיבוי לפי שעושה פחם. גחלת של מתכת לא שייך ביה כיבוי דאינו נעשה פחם. וכן פסק השו"ע (סי' תקי ס"ג), וביאר המ"ב (סי' תקו ס"ג) בה דאסור בגחלת של עץ כי אין זה בכלל אוי"ט מפני שהחרדל ראוי לאכול בלי כיבוי גחלת בו אלא מפונקים מכבים גחלת בתוכו ועוד שאפשר זה עי"י כיבוי גחלת של מתכת והוא ראוי ומצוי יותר, ע"כ. וכתב המ"ב (סי' תקי ס"ג) דבגחלת של ברזל לית כ"י בה כי איננו בווער וליכא כיבוי מדא"ו ואע"י דיש בו איסור כיבוי מדרבנן משום שמחת יו"ט. ובדרך זה מציעו בשו"ע (סי' תקיא ס"ד) ונשע"צ (אות חב.) ועי' מש"כ בזה בתורת חסד (או"ח סי' ט).

ב. **כיבוי שריפה** - ואיתא בבב"ב (בב) אין מכבין את הבקעת כדי לחוס עליה ואם שבילי שלא יתעשן הבית או הקדירה מותר. ופרש"י שאין כבוי זה צורך יו"ט, אבל שלא יתעשן הבית כו' שרי דלצורך יו"ט שיהיה היום שרי. ועיי"ש בגמ' דכל זה אליבא דר"י דס"ל דמכשירי אוי"ט שרו ביו"ט, אבל לרבנן דאסרי אסור לכבות הבקעת שלא יתעשן הבית או הקדירה. מבואר דכיבוי דליקה בכלל מכשירי אוי"ט, ועי"י לרבנן דר"י דסברי דמכשירי אוי"ט אסורים ביו"ט, ה"ה לכבות דליקה אסור. ועי' ברי"ף (א"א) וברמב"ם (סי' ת"ג, ח, ט) שפסקו דבכח"ג בכלל מכשירי אוי"ט ניהו אוי"ט אסור לכבות. וכן נקט המ"ב (שם ד"ה וכו'). אולם הר"ן (א"א) ד"ה גמ' כתב שאחרים פירשו דבשביל שלא יתעשן הבית היינו מפני הפסד ממונו ואין כאן צורך יו"ט דלא כרש"י, דאפי' מנמיך האש יתעשן הבית שהוא איש ואין לו צורך דלא כוונתו לשרוף, ויש לו צורך דלא כוונתו לשרוף. ומצא לפי דבריהם דכיבוי לצורך שרי ישב ללא בית, צורך אוי"ט הוא. ומשמע דאין ההיתר מחמת שיפסיד סעודתו ביו"ט. והאחרות חיים (הלי יו"ט אות נה) כתב בשם התוס' דדליקה שנפלה בבית שהוא דר בו והיא לא יכבנה יפסיד סעודתו מותר לכו"ע. ומשמע דוקא כדי שלא יפסיד סעודתו מותר לכבות.

ועי' בשו"ע (סי' תקד ס"ג) שפסק כהר"ף והרמב"ם דאסור לכבות דליקה ביו"ט (במקום שאין משום חשש פקו"ט), אפי' אם רואה אלו בית נשרף (אם אין משום חשש פקו"ט) ואין מכבין הבקעת, ואפי' כדי שלא יתעשן הבית. וביאר המ"ב (סי' ט) דאפי' אין לו בית אחר לדור שרי וימנע משמחת יו"ט אסור לדעה זו דמ"מ לא חשיב זה צורך אובי, ע"כ. אולם הרמ"א (שם) פסק כהאחרות חיים שרי וימנע לא יתיהו לו מקום לאכול שם ויפסיד סעודתו מותר לכבות, אבל אם יש לו בית אחר לאכול שם, אסור לכבות משום הפסד ממונו. וביאר בב"ב (א"א) שהרמ"א לא פסק כהמדריכי כי ס"ל להרמ"א דזהו רחוק מעניני אוי"ט. ועי' במ"א (סי' ט) דאם יוכל לאכול אפי' בבית העכו"ם אסור לכבות ואם ישרפו כלי אכילה ואין לו כלים אחרים מותר לכבות, ע"כ.

ג. **כיבוי שלא יקדיח תבשילו** - מבואר מהני"ל דגם כיבוי הבקעת אסור אפילו עי"מ שלא תתעשן הקדירה. וכן פסק ברמב"ם (פ"ד ה"ו, ח, ט). אולם הרא"ש (בב"ב סי' יט) יצא לחלק דהאי דאסור לכבות כדי שלא תתעשן הקדירה היינו באפשר להצילה מעישון בלא כיבוי כגון שיסירה מאש זו לבשלה על אש אחרת ואם אין לו אש וצריך לבשל קדירתו בזה ואם לא יכבה תתעשן הקדירה מותר לכבות לצורך אוי"ט כמו שמתור לבשל ולאפטר, ע"כ. וכן דעת הרשב"א (עבה"ש בית מועד ש"ח סי' ח). וכן פסק הטור (סי' תקד). אולם השו"ע (שם ס"ג) פסק כהרמב"ם דאסור בכל גוונא. וביאר המ"ב (סי' ט) דאפי' דלא חשיב כיבוי זה אוי"ט מפני שאין כיבוי מסייע כלום לאוי"ט אלא שמונע ההיזק עי"י כיבוי, ע"כ. ולפי טעם זה אפשר שבאופן שבלא הכיבוי ישרף התבשיל ומשקע וישב, שרי דהוי צורך אוי"ט. וכן מוכח לכא"ו מהשו"ע הני"ל באות א' שהתיר גריפת התנור במקום שישרף המאכל. וכענין זה מבואר באג"מ (ק"י) דהקשה על השו"ע דכיון שהמאכל מעושן לא יהיה טוב לאכילה מ"מ רע מתבלין שהוא להטעים יותר שמתור, ויישב דאולי בזמנא הוי רק מפונקים שלא אכלו תבשיל מעושן וצ"ע. והוסיף דע"כ"פ אף לדידה הוא רק לעישון, דלא אם מפני ריבוי האש ישרף עד שלא יספיק להתבשל הוא צורך בשול ממש. אולם הרמ"א (שם) פסק כהר"ף ודלוק אם אפשר להציל הקדירה בלא כיבוי, אבל אם לא הוציל או לבשל הקדירה בענין אחר רק שיכבה, מותר לכבות, ע"כ. ועי' במ"ב (סי' ט) שפסק ע"פ הט"ו דאם האש גדולה ומקדיחה לתבשיל וצריך להסיר ממש קצת, או עי"י בודאי יכבה האש שרי. ומבואר במ"ב (סי' תקו ס"ג) שמ"מ אסור לכבות אם יתקלקל קצת המאכל. אולם אם יתקלקל הרבה מוכח מהני"ל שרי. וכן דעת הגר"ש"א זצ"ל (ש"י סי' פ"ג אות ג). ועי' בב"י (סי' תקו ד"ה ומ"ש דוקא בתנור) שהקשה אמאי לא אמרינן מתוך במלאכת כיבוי. ועי' בזה בשמעתא עמיקתא גליון שמי"ג.

ד. **איסור תורה או דרבנן** - והקשה הר"ה (א"א ברי"ף) על כל דאסרינן כיבוי בכח"ג דהרי קיי"ל דהלכה כר"י שמתיר מכשירי אוי"ט, וא"כ אמאי הכא פסקו כרבנן. ותירץ לדעולם א"א דמסקינן הכא דאסור היינו משום שאין מורין כן ומיהו מדינא קיי"ל שרי. והרמב"ן (מלחמות שם ד"ה אמר) כתב דנהי דקיי"ל כרבי יהודה במכשירין היינו לומר שהם מותרים מה"י, מיהו מדבריהם לא רצו להתירם אלא כפי מה שהם קרובים לאוי"ט, דגריפת התנור (בב"ב) היתיר לגמרי מפני שהוא מיוחד לאוי"ט דאי לא שרית ליה אתי לאימונעו משמחת יו"ט, אבל כיבוי בקעת כדי שלא יתעשן הבית אע"פ שהוא צורך אוי"ט לא רצו להתיר מכשירין, כללו על דבר קיי"ל כרבי יהודה דמכשירין מדא"ו שרו אלא שהחמים חילקו בהם לפי מה שהם, עכ"ל. והביאו בשו"ע (סי' ד"ה) ז. וכתב דברי שניהם כת' התוס' (בב"ב סי' ד"ה ה"א). ועי' ברי"ף (נתיב ד' ח"ב).

ולמעשה הט"ו (שם ס"ק א-ב) כת' אף בדעת השו"ע הני"ל דס"ל כהר"ה, ואף הרמ"א דמתיר (בתנאי שא"א באופן אחר) כמבואר בחלק היינו כי אף לר"י הלכה היא ואין מורין כן אי"נ במי"ד דלאו אוי"ט (ממש) החמירו טפי, ע"כ. ועיי"ש (סי' ג) שנקט שבתירוי דהאש, והמ"א (סי' א) כתב דהטעם דאסרינן כרבנן כי לא לא מכשירי אוי"ט התירו החממים. ופרש"י **המצה"ש** (שם) דכוונת המ"א דהשו"ע פסק כהרמב"ן, והרמ"א שכתב דיש מתירים אם אי"א להציל כו' משמע דלהי"מ הוא היתר גמור ומורין כן הי"ט דס"ל דזה הוי אוי"ט עצמו ומותר אפי' לרבנן, ע"כ. וכן פסק המ"ב (סי' ט) בדעת השו"ע.

ה. **העוה"מ** (סי' תצה אות ב) פסק בה"ט. ה. **כיבוי ע"מ שישאיר גז לבשל עוד ביו"ט** - ועי' בשיטה מקובצת (סי' ד"ה אין מבין את הבקעת) שאפילו דעתו להצניע את הבקעת לצורך סעודה אחרת של יו"ט דכיון דהשתא מיהא דעתו לכבוי חיי' דמלא לא יתנה בה, ע"כ. וכן פסק המ"ב (סי' תקד ס"ג). ולפי"ז אף אם רצונו לכבות את הגז עי"מ שישאיר לצורך יו"ט אסור.

ו. **להנמיך האש** - ואיתא עוד בבב"ב (בב) הנותן שמן בנר חייב משום מבטור והמסתפק ממנו חייב משום מכבה. ופירוש בתוס' (שם ד"ה והמסתפק) דהוא דאמרו דחייב משום מכבה אין הכוונה מפני שממחר הכיבוי, דלא הוי אלא גרם כיבוי וגרם כיבוי ביו"ט שרי, אלא היינו כי באותה שעה שהוא מסתפק ממנו מכבה קצת ומכסה אורו דלא יכול לאנהורי כולה האי כי איכא שמן מועט בנר ולכך נר אה כתיבוי. ומכאן יש להתיר לחתוך (ע"י) אש ולא בסכין) נר גדולה של שעה למטה ממנה כיון שבשעה שחותך אותה אינו מכשירי מאור שלה כלל אע"פ שהוא גורם כבוי שרי, ע"כ. מבואר דגרמא מותרת, והטעם שאסור להמסתפק מהנר אינו אלא משום דמחוי כמכבה. אולם הרא"ש (בב"ב סי' יז) יצא לחלוק על התוס' וכת' שהמסתפק מהנר חייב משום מכבה ממש, דכשמסתפק השמן ומרחיקו מפי הנר כחה אור הנר ואין דלוק יפה כבחתלה, ועד כאן לא הותר גרמא אלא במקום דאינו נוגע בדבר הדולק כחה עושה חוצה לו דבר העושה חוצה שמה הדליקה, אבל השמן והתפילה שניהם גורמים הדליקה והממעט מא' משהו ממנה אלא הכיבוי. וע"כ. ועי' בשו"ע (בב"ב סי' כח) שנקט שהוא מדא"ו לדעת הרמ"ש. וכ"כ הפני"י (שבת כט: ד"ה במסתפק) **השפת אמת** (בב"ב סי' ד"ה בא"ד) והאחינער (חיגי ס"ס ד"ה אולם). אולם התפארות שמואל (על הרא"ש שם אות ו) והחז"א (ש"ס ח"א סי' ו ד"ה רא"ש) נקטו שהוא מדרבנן. ועי' באור זרוע (ה' יום טוב סי' שמ"ח) בשם רבינו יצחק בר' אשר שמסתפק חייב משום מכבה ממש מפני שבכל שעה היה מסייע אותו שמן שנטל על הדלקת תפילה. ועי' עוד במ"ב (סי' ט) דס"ל בהבנת הרא"ש שהאיסור אינו מחמת ששכח מכבה כלפי הפתילה שהיה בחכה לדלוק יותר זמן אלא משום שנחשב מכבה כלפי השמן שהיה אמור לדלוק. אולם דעת הא"י (אות ט) שהאיסור הוא לגרום שהפתילה תתכבה מהר יותר.

המשך בעמ' הבא

